

THE PRACTICAL SIGNIFICANCE OF APPLYING CREATIVE INNOVATIONS IN EDUCATION AND THE FACTORS OF DEVELOPING CREATIVE COMPETENCE

(ON THE EXAMPLE OF GEOGRAPHY TEACHERS)

Po‘latova Quvonchoy Davronbek kizi

Methodologist, International Cooperation Department,

teacher, Department of Natural Sciences,

Urgench State Pedagogical Institute

Email: kuvonchdavronbekqizi@gmail.com

Abstract: The article highlights the theoretical foundations of creative innovations and creative competence. The significance of applying creative innovations in the activities of geography teachers, the components of creative competence, and the factors of its development are scientifically analyzed. As a result, the role of innovative technologies, interactive methods, and project-based approaches in shaping students' creative thinking in geography education is substantiated.

Keywords: creativity, innovation, competence, creative competence, geography education, interactive methods, GIS technologies.

TA'LIMDA KREATIV INNOVATSIYALARNI QO'LLASHNING AMALIY AHAMİYATI VA KREATIV KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH OMILLARI (GEOGRAFIYA O'QITUVCHILARI MISOLIDA)

Po‘latova Quvonchoy Davronbek qizi

Urganch davlat pedagogika instituti Xalqaro hamkorlik bo'limi uslubchisi,

“Tabiiy fanlar” kafedrasida o'qituvchisi

Email: kuvonchdavronbekqizi@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada kreativ innovatsiyalar va kreativ kompetentlik tushunchalarining nazariy asoslari yoritilgan. Geografiya o'qituvchilari faoliyatida kreativ innovatsiyalarni qo'llashning ahamiyati, kreativ kompetentlikning tarkibiy qismlari va ularni rivojlantirish omillari ilmiy tahlil qilingan. Natijada geografiya ta'limida innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlar va loyihaviy yondashuvlarning o'quvchilar ijodiy tafakkurini shakllantirishdagi o'rni asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: kreativlik, innovatsiya, kompetentlik, kreativ kompetentlik, geografiya ta'limi, interfaol metod, GIS texnologiyalari.

XXI asrda ta'lim tizimining asosiy vazifasi – mustaqil fikrlovchi, ijodkor, innovatsion g'oyalarni amalga oshira oladigan shaxslarni tayyorlashdir. Shu nuqtayi nazardan, pedagogik faoliyatda kreativ yondashuvlar va innovatsion texnologiyalarni qo'llash alohida ahamiyat kasb etadi. Geografiya o'qituvchilari faoliyatida bu jarayon yanada dolzarb, chunki geografiya fani o'quvchilarda atrof-muhitni anglash, global va mintaqaviy muammolarni tushunish, ularni hal qilish bo'yicha kreativ fikrlashni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kreativ innovatsiyalar va kreativ kompetentlik ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u quyidagi nazariy yondashuvlarga asoslanadi:

Kreativlik nazariyasi (J. Guilford, 1967; E. Torrance, 1974): kreativlik divergent fikrlash, muammoga bir nechta yechim topish qobiliyati sifatida izohlanadi. J. Guilford ilk bor kreativlikni “divergent fikrlash” tushunchasi orqali izohladi. Divergent fikrlash — bu bir muammoni yechishda bir nechta, turli xil g'oyalarni ilgari surish qobiliyatidir. Masalan, darsda “Yer resurslaridan foydalanish” mavzusida o'quvchi faqat bitta javob emas, balki bir nechta variant (ekologik, iqtisodiy, ijtimoiy yechimlar) taklif qila olsa, bu kreativlik hisoblanadi.

E. Torrance kreativlikni aniqlash uchun mashhur “Torrance Tests of Creative Thinking” testini ishlab chiqqan. U kreativlikni quyidagi mezonlar orqali o'lchaydi:

Samaradorlik (fluency) – ko'p g'oyalar yaratish qobiliyati.

Moslashuvchanlik (flexibility) – g'oyalarni turli yo'nalishda ishlab chiqish.

O'ziga xoslik (originality) – noodatiy yechim topish.

Batafsillik (elaboration) – g'oyani chuqurlashtirib, detallashtirib tushuntirish.

Texnologik innovatsiya bo'yicha strategiya (UNESCO hujjati, 2021): ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar va metodlar o'quvchilarni kelajak kasblariga tayyorlashning asosiy omili hisoblanadi. Bu yondashuv geografiya fanida muhim, chunki o'quvchilar global isish, suv resurslari tanqisligi kabi real hayotiy muammolarni tahlil qilib, ularning yechimini izlash orqali kelajakdagi faoliyatga tayyor bo'ladilar.

Konstruktivizm nazariyasi (J. Piaget, L. Vygotsky): o'quvchilar bilimni tayyor shaklda emas, balki faol ijodiy faoliyat jarayonida o'zlashtiradi. Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, bilim tayyor shaklda berilmaydi, balki o'quvchi tajriba va faoliyat orqali uni o'zi quradi. Vygotskiy esa “yaqin rivojlanish zonasi” tushunchasini ilgari surgan. Ya'ni, o'quvchi murakkab masalani mustaqil bajara olmasa ham, o'qituvchi va tengdoshlar ko'magi orqali o'z imkoniyatlarini kengaytiradi. Geografiya ta'limida bu nazariya shuni anglatadiki, o'quvchi darslikdagi tayyor ma'lumotni yodlash bilan cheklanmaydi. U mustaqil izlanish, tajriba, loyihalar orqali bilimni o'zlashtiradi. Masalan, “Hududiy ekologik muammolar” mavzusida o'quvchi o'z yashash joyidan faktlar yig'ib, tahlil qiladi va xulosa chiqaradi.

Kreativ innovatsiyalar – ta'lim jarayonida yangi g'oya, texnologiya va metodlarni samarali qo'llash orqali o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish jarayonidir. Bugungi kunda quyidagi innovatsion yondashuvlarni zamonaviy geografiya ta'limida keng qo'llash imkoniyati mavjud:

- ❖ Raqamli texnologiyalar: Google Earth, ArcGIS, onlayn xaritalar.
- ❖ Virtual ta'lim vositalari: 3D-modellar, VR-ekspeditsiyalar, interfaol simulyatsiyalar.
- ❖ Pedagogik yondashuvlar: loyihaviy ta'lim, muammoli ta'lim, keys-stadi, STEAM asosida integratsiyalashgan ta'lim.

Geografiya o'qituvchilari uchun kreativ innovatsiyalarni o'quv jarayoniga joriy etish va kreativ kompetentligini rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. Bu jarayon nafaqat o'quvchilarning geografik bilimlarini chuqurlashtiradi, balki ularda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va real hayotiy muammolarni hal qilishga tayyorgarlikni shakllantiradi.

Geografiya o'qituvchilari faoliyatida kreativ innovatsiyalarni qo'llash:

- ❖ Darslarda innovatsion vositalar: masalan, o'quvchilar Google Earth yordamida dunyo bo'ylab virtual sayohat qiladi.
- ❖ Hududiy tadqiqot loyihalari: o'quvchilar yashash hududidagi ekologik muammolarni tahlil qilib, ularni hal qilish bo'yicha takliflar beradi.
- ❖ STEAM loyihalari: geografiya, biologiya va informatika fanlarini birlashtirgan holda ilmiy loyiha ishlab chiqish.

Kreativ kompetentlik – o'qituvchining o'quvchilarda ijodkorlikni rivojlantirish, yangicha yechimlar topish, muammolarni innovatsion yo'l bilan hal etish qobiliyatidir. Kreativ kompetentlik tarkibi: ijodiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni yechish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish, motivatsion qo'llab-quvvatlash.

Geografiya o'qituvchisi uchun kreativ kompetentlik quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- ✓ Ijodiy dars tuzish – mavzularni hayotiy misollar bilan boyitish.
- ✓ Interfaol metodlardan foydalanish – aqliy hujum, klaster, debat.
- ✓ Muammoli vaziyatlarni yechish – ekologik, demografik va iqtisodiy-geografik masalalarni modellashtirish.
- ✓ Innovatsion texnologiyalardan foydalanish – GIS dasturlari, interaktiv doska, elektron testlar.

Kreativ kompetentlikni rivojlantirish omillari va ta'limiy muhit sifatida quyidagilar ahamiyatga molikdir: O'qituvchining kasbiy malaka oshirish kurslarida ishtiroki va malaka oshirish jarayonida kreativ metodlarga e'tibor qaratishi; Innovatsion texnologiyalardan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish va ta'lim maskanlarida axborot texnologiyalari asosida innovatsion muhit yanada kengaytirish, kreativ loyihalar uchun tanlovlar o'tkazish; Dars jarayonida ijodiy muhit yaratish – o'quvchilarni erkin fikr bildirishga rag'batlantirish va ijodiy tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash.

Geografiya o'qituvchilari faoliyatida kreativ innovatsiyalar va kreativ kompetentlikning shakllanishi ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omilidir. Fikrimizcha, bu jarayonda bir necha tadqiqot metodlaridan foydalanish o'rinlidir:

- a) So‘rovnoma – o‘qituvchilar orasida kreativ innovatsiyalarni qo‘llash tajribasini o‘rganish.

Namuna savollar:

Siz geografiya darslarida qaysi innovatsion texnologiyalardan foydalanasiz?

Kreativlikni rivojlantirish uchun qanday metodlardan foydalanasiz?

GIS va raqamli texnologiyalarni dars jarayoniga qo‘llashda qanday qiyinchiliklarga duch kelasiz?

- b) Kuzatuv – dars jarayonida o‘qituvchilarning interfaol metod va innovatsion texnologiyalardan foydalanish darajasini baholash.
- c) Tajriba-sinov ishlari – bir guruh o‘qituvchilarga kreativ metodlardan foydalanish bo‘yicha metodik tavsiyalar berilib, ularning samaradorligi baholanadi.
- d) Tahlil va taqqoslash – an‘anaviy va kreativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslar natijalarini solishtirish. Bu jarayon nafaqat bilim berish, balki o‘quvchilarda ijodkorlik, mustaqil fikrlash va real hayotiy muammolarni hal etishga tayyorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, geografiya ta‘limida kreativ innovatsiyalarni qo‘llash va o‘qituvchilarning kreativ kompetentligini rivojlantirish zamonaviy ta‘lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Kreativ kompetentlik tarkibiy qismlari – ijodiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish va o‘quvchilarni motivatsiyalash – ta‘lim jarayonida samarali qo‘llanilganda, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy tafakkur va real muammolarga yangicha yondashuv shakllanadi. Tadqiqotda nazariy asoslar hamda amaliy tajribalar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, geografiya o‘qituvchilari uchun innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlar va loyihaviy yondashuvlarni qo‘llash — o‘quvchilarning bilimini chuqurlashtirish, kreativ salohiyatini rivojlantirish va kelajak hayotga tayyorlashning eng samarali yo‘lidir.

REFERENCES

1. Abdullaeva Sh. A. Pedagogical diagnostics. - Tashkent: Science and Information Technologies, 2010. 278 p.
2. Amonov Kh.N. Methodology for improving the preparation of future geography teachers for innovative pedagogical activity. 13.00.02-Theory and methodology of education and upbringing (geography) Doctor of Pedagogical Sciences (dsc) dissertation, T-2023
3. Amonov Kh.N. Requirements for geography education in the context of globalization. Modern education. Scientific and practical popular journal No. 5. T., 2013. –57-59 p.
4. Guilford, J. P. (1967). The Nature of Human Intelligence. New York: McGraw-Hill.
5. National curricula of continuing education of the Republic of Uzbekistan in geography (project of the State Inspectorate for Education Quality Control) Tashkent 2021. 216 p.

6. Torrance, E. P. (1974). Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual. Bensenville, IL: Scholastic Testing Service.
7. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
8. Piaget, J. (1970). Genetic Epistemology. New York: Columbia University Press.
9. UNESCO. (2021). Strategy on Technological Innovation in Education. Paris: UNESCO Publishing.

Websites:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379993>

<https://ru.wikipedia.org>

<https://www.google.com/>

www.dissercat.com

www.edu.uz

www.pedagog.uz